

Hárs József:

**Hogyan kapott nevet és emlékkövet a Dalos-hegy?
(Johann Karl Schuster feljegyzései)**

Az üveges mester (1801–1868) német nyelven írt, s félig-meddig krónikává formálódott feljegyzései ma az Országos Széchényi Könyvtár kézirtárában találhatóak.¹ Fia 1896-ban juttatta el a Magyar Nemzeti Múzeumhoz. Három olyan személyről tudok, aki írásban foglalkozott vele: Csatkai Endre 1923-ban újságcikkben, Pukánszky Béla 1932-ben, német nyelvű folyóiratban és Juhászné Hajdu Helga 1957-ben a Soproni Szemlében. Én magam az utóbbi ismertetőből értesültem létezéséről, s 2008 végére váltam hét CD-re másolt digitális fényképfelvételének boldog tulajdonosává.

Az eredeti kézirat fólió méretű papírjain két-két „normál” oldalnyi szöveg található, sűrű, meglehetősen csúnya, apró, gót betűs írással, margóra szorult kiegészítésekkel. Eredeti oldalszámolás nem lévén, csak a Múzeum beütött fólió-számai adnak a sorrendre nézve eligazítást. (A fényképezés általában „normál” oldalanként történt, tehát fóliónként két felvétel készült.) Ha ehhez még hozzáveszem, hogy az évek során összegyűjtött feljegyzések kerek nyolcszáz normál oldalt tesznek ki (no, vannak üresek is, fényképek is, kislakú papírszeletek is), akkor már lehet némi elképzelése – legalább „madártávlatból” – a kedves olvasónak, magáról a kéziratról. De hogy a tartalomról is lássunk ízelítőt, idézem az országban először Sopronban tartott dalos-találkozóról (a pécsiek maguknak tulajdonítják az elsőséget) és hegykeresztelőről, illetve az utóbbit egy év múlva emlékkövel megerősített ünnepségről született leírást (fordításomban):

[6. CD. 113/123. fotózott o., a 358. múzeumi o. utáni számozatlan o.]

1863. – *Megjelent a június 28-án és 29-én tartandó dalos ünnepély műsora.*² *Az ünnepség már megkapta hivatalos hozzájárulását, és emez ünnepség vonatkozásában az [a kérés], hogy a Neuhoft-kert³ június 28-án és 29-én használatba vehetik-e, az Érdemes Városi Tanács legliberálisabb előzékenységgel találkozott.*

1. nap. Az idegenbeli egyletek fogadása az állomáson⁴, bevonulás a városon keresztül a Sétatérre⁵, üdvözlés rövid beszéddel és énekkel, néhány dal eléneklése, szállásutalványok, délután hangversenypróba és este hangverseny a városi színházban⁶.

2. nap. Korán reggel kirándulás a hegyekbe, délben visszatérés közös ebédre a Neuhoft-kertbe. A dalosok elutazása éjszaka – különvonatokkal.

Ehhez meg van híva minden magyar daláregylet, Pestről, Pozsonyból, Temesvárról, Győrből, Kőszegről, Pécsről, Szekszárdról, Veszprémből, Lugosról, Kanizsáról stb.

Miután a magyar egyletek a nagy távolság miatt mind nem tudnak eljönni, ezért a választmány meghívta a szomszédos osztrák és a bécsi nagyobb énekkari egyesületeket és így erre az ünnepségre 570 dalos fog megérkezni.

Nos, miután már előző este [27-én] a pozsonyi dalárda egy része, más magyar egyletek pedig a nevezett napon [28-án] kora reggel megérkeztek, a magyar dalosok fogadása a soproni dalosok által reggel hétkor lezajlott. 11-kor pedig a fujtató mozdony szállította német egyesületeket üdvözölték szívélyesen. Ez után az első fogadtatás után ünnepélyes bevonulás a városba, katonazenekar kíséretében, a Széchényi térre, miközben a Bécsi Férfidalkör jogos büszkeséggel vitte elől a trófeákat, amelyekért megküzdöttek, vagyis a több dalosversenyen is

¹ Jelzete: Fol. Germ. 1124. 419 f. (ff. 399–419 üres.) Az f = fólió-méret.

² A kinyomtatott műsort Schuster a kéziratához mellékelte, megvan a CD-felvételen.

³ A mai Erzsébet-kert akkori neve.

⁴ 1847 óta van, a Déli vasúti p. u. elődje, megközelíthető volt a mai Baross úton.

⁵ A Promenádnál, 1861 óta viseli a Legnagyobb Magyar nevét.

⁶ A Lössl tervezte formában, 1841–1909 között működött épület.

elnyert díjakat. Itt zajlott le az ünnep vendégeinek tulajdonképpeni üdvözlése rövid beszédekkel és német dalos köszöntéssel – magyar kórusok előadásában. Mint ahogy fehérbe öltözött hajadonok [egyleti] zászlókat koszorúztak meg.

Ekkor Herbeck⁷ felemelte győzelemhez szokott vezénylőpálcáját és Kreutzer kórusát, az „Ez az Úrnak napja” címűt,⁸ közösen elénekelték. Ez minden jelenlévőt lelkesített, sőt olyan áhítatos hangulatba ringatott, amilyen maga az opera első felvonása.⁹ Amikor befejezték, az énekeseket a fáradhatatlanságukért már itt elismeréssel emlegetett soproni tornászok¹⁰ kijelölt szállásukra kísérték.

Konyhára és pincére egyetlenegy idegen dalosnak sem volt oka panaszra, és ami még megbízhatóbb volt, mint ezek [a dicséretet], a vendégek arckifejezése örömtől átszellemült. Ameddig a tudósítások szólnak, a soproniak nem hagyták, hogy csúfolják őket.¹¹ Bauer doktor országgyűlési képviselőnél meg lehetett érezni, hogy izzó beszéde szívből jön, amikor a következő napon kint a Neuhoft-kerti közös ebédnél a legteljesebb joggal dicsérte a magyar nép vendégszeretetének otthonról hozott természetességét.

Miután a kedves vendégek étellel és itallal felfrissítették magukat, három órákor megtartották a hangversenypróbát a városi színházban. Ennél meglepőbb volt a fő ütközetnek minden várakozást felülmúlóan fényes kimenetele. Minden túlzástól mentesen állapítható meg, hogy ahhoz hasonló, mint az 1863. június 28-i hangverseny, még nem fordult elő a mi Tháliának szentelt templomunk helyiségeiben. Mi valóban a legkevésbé sem vagyunk zavarban, ha azt akarjuk eldönteni, hogy az előadott énekszámok melyike bájolt és ragadott el jobban, vajon a valamennyi magyar egylet összkara által előadott Erkel-féle Kölcsey-Himnusz, vagy a német dalosok összkarának előadásában Mendelssohn-Bartholdy: A jámbor vándor c. műve, vagy Franz Schubert Az éj, vagy a másik összkari előadás, Heine Loreley c. népdala Stülcher megzenésítésében. Vajon Altdörfer¹² magyar férfikarának „Szántó legény dala”¹³, vagy a Keserű bordal¹⁴, avagy Madernek az „An die Sänger” [a dalosoknak], vagy a Bécsi férfidalkör magánszáma, a „Vineta”,¹⁵ gyakorolt-e a publikumra varázslatosabb hatást? Egy biztos, hogy a Vándordal tenorszólójánál – Olschbauer Károly karnagy úr adta elő – az örömrivalgásnak és lelkesültségnek nem volt határa és viharosan követelték az ismétlést, miközben nem hiányzott a koszorú-dobálás sem. [Vége az oldalnak.]

[A két oldal között Kolbenheyer Mór alább említett versének nyomtatott példánya.]

[6. CD. 118. fotózott, 361. múzeumi o..]

Befejezésül a Herbeck-féle összkari produkció, a „Zum Walde” [Az erdőhöz], annak ellenére, hogy hiányzott a négy vadászkiáltás mint kíséret, ez nem számított, nem mérsékelte a minden talpalatnyi helyet sűrűn elfoglalt közönség lelkesedését. Ez alatt taktusról taktusra még inkább növekedett a hallgatóság elragadtatása, és amikor az utolsó hangzat is elszállt, olyan viharos tetszésnyilvánítás tört ki, ami ezen a helyen még sohasem zúgott. A legnagyobb meglepedettséggel távoztunk onnan, a dalosok azzal a felemelő öntudattal, hogy meg van

⁷ Herbeck, Johann Franz lovag *1831–Bécs †1877, 1859-től a Gesellschaft der Musikfreunde karmestere.

⁸ Kreutzer, Konradin (*1780–†Riga 1849), híres (külön álló) kórusműve a Das ist der Tag des Herrn.

⁹ Kreutzer Das Nachtlager in Granada (Granadai éji szállás) c. operáját Bécsben 1834-ben, Sopronban 1860-ban játszották. Ebben szól az első felvonás végén a pásztorok kórusa, egy mór várrom előtt, de ez a Schon die Abendglocken klangen kezdetű szám. Schusterben összezsengett az önálló mű és az operarészlet.

¹⁰ A tornászok 1863 májusában kezdtek rendszeres és szakszerű gyakorlatokba, de csak 1866-ban engedélyezték a Soproni Torna- és Tűzoltó Egyesület megalapítását, Rösch Frigyes irányításával.

¹¹ Valószínűleg a poncichter = Bohnen Züchter elnevezéssel.

¹² Altdörfer Keresztély (1825–1898) az ev. templom orgonistája, zeneszerző

¹³ Czuczor Gergely versére.

¹⁴ Mosonyi Mihály műve.

¹⁵ Vineta = az Északi –tenger Atlantisza, az elsüllyedt város, zenében, prózában.

mentve a nap becsülete, és a korábban kivívott diadalhoz egy újabb adható hozzá, a hallgatóság a fejedelmi élvezeteken keresztül a csodálatig volt elragadtatott, telve örömmel és köszönettel, amit ilyen gazdag bőségben nyújtottak neki. Mi soproniak emelt fővel, végre büszkék lehetünk, hogy a mi városunkban a dalosok erejének ilyen összefogása, a Herbeck vezette Férfidalkör közreműködésével, megtörténhetett, és első volt a nagy hazában.

Az út a színházból a Magyar Király¹⁶ kerthelyiségébe vezetett, ahol a gyönyörű gesztenyék alatt a trópusi hőségtől elcsigázottak valamennyien arra gondoltak, hogy ott kellemes hűvösség lesz és kiszáradt torkuknak dicsérendő ital. Itt azonban a kedves vendég iránti kellő figyelmesség annyira hiányzott, lévén a körülményekhez képest szűkös helyiség már korábban nagyrészt foglalt volt, mielőtt, 10 óra körül, a pihenésre, felüdülésre vágyó dalosok megérkeztek. Következésképpen ennek az lett, hogy nagyrésztük, vagy más vendéglátóhelyeken kereste azt, ami itt nem volt várható, vagy a szállásához sietett, hogy az előtalált vendéglátóknak, még lefekvés előtt, szerenádokat adjon. Mégis azonban azok a szerencsések, akiknek sikerült benyomulniuk a kerthelyiségbe, zenénél és pohárcsengés közepette egészen kellemesen töltötték el az órákat éjjelig.

Ez az első nap története, a második reggelen már a korai órákban ébresztette fel a fáradt alvókat a vadászászlóalj zenekara. Arról volt szó, hogy a Széchenyi téren lesz a találkozó, onnan a kirándulásra egyesülten haladnának a Nándor-magaslatra,¹⁷ s a bánfalvi gesztenyés dombon át a Warisch-hegyre¹⁸ és a nagy kőfejtőhöz.

Valóban nagy tömegben találkozott idegen és helybeli 6 és 7 között, a megjelölt helyszínen. És az impozáns menet elindult. Aki, előbb a nyílt helyen, mint a Neu Hof és a Nándor-magaslat között és aztán a Warisch-magaslaton, a seregnyi zarándokon végignézett, azt kellett gondolnia, hogy egész Sopron és még többen talpon voltak. Az első pihenőpont a Bánfalvától balra fekvő dombon volt található, ahol körülbelül egy óra hosszat tartózkodtak, frissítőket vettek magukhoz, és felváltva hol az egyik, hol a másik egylet adott elő vidám dalokat.

Már küldte alá legtüzesebb nyilait a magasra emelkedő nappali égítést¹⁹, és még jókora távolságot kellett maguk mögött hagyniuk, a részben árnyék nélküli, meredek útszakaszból, mégis az előre húzó cigányzenekar hangjai mellett és élénk beszélgetéssel észrevétlenül sikerült elérni a valóban afrikai nyári hőségben, kb. délelőtt 11 órakor, a hegy legmagasabb pontját. Itt történt, ahol Király professzor²⁰ rövid bevezetőben jelentette be, hogy a Soproni Dalosünnep örök emlékezetére a hegy ezen túl a „Dalár-hegy” nevet viselje. Örömrivalgás és lelkesültség. A hegy keresztelőjének helyszíne nyílt, a perzselő napsugaraknak túlságosan kitett hely volt. Leereszkedtek hát a nagy kőfejtőhöz, ahol a fák lombátrának védelmében Gambrinus és Bacchus finomságokat szolgáltak fel. Itt lehetett méltatni az ünnep jelentőségét Kolbenheyer költői köszöntésével, amit élőszóban adott elő és kinyomatva²¹ osztott szét, s a legbarátságosabb fogadtatásban részesült. A serlegek csengtek, a dalosok daloltak.

Vidám, ünnepélyes pillanat? Ámde ez is gyorsan elillant, és a már régen túlhaladott ebédidő figyelmeztetett arra, hogy lassan el kell indulni lefelé. Fellazulva, kis csoportokban a magasból a völgybe. [Vége az oldalnak.]

¹⁶ Az átépített Vörös Ökör, a mai Pannónia északi falszomszédja kapta 1833-ban a Magyar Király nevet. Csatkai (Soproni Szemle, 1966): „vonzóerő volt a nagy árnyas kert.” Nézőpont kérdése?

¹⁷ A Dalfüzérben is tisztséget vállaló Braun Nándorról elnevezve.

¹⁸ A később Károly-magaslatra keresztelt hegyre.

¹⁹ Az eredetiben: „Schon sandte das hoch empor gestiegene Tagesgestirn seine feurigsten Pfeile hernieder...”

²⁰ Király József Pál (1810–1887) ev. tanító, nevelő, liceumi igazgató stb. 1859-ben a Dalfüzér (Liederkrantz) férfidalegylet megalapítója. Németh Ildikó: Sopron középfokú és középszintű iskolái a 19. században. Sopron, 2005, 168–169. o. Csatkai Endre szerint Altdörfer K. az alapító.

²¹ Kolbenheyer Mór (1810–1884) lelkész verse, Zum Sängerfest in Oedenburg am 29. Juni 1863. címen, a Schuster-kézirat nyomtatott melléklete, a 359. o.-tól. A szerzőről Németh Ildikó i. m. 169. o.

6. CD. 119/123., 361. múz. o. utáni számozatlan o.]

És nemsokára a Neuhofo-kert sűrű árnyas útjai vették körül a kimerült és éhes vándorokat. Itt fogyasztották el az 1-es szalonban az ebédet, ahol nem hiányoztak a különböző pohárköszöntők sem. –

Bauer doktor adózott, mint már említettük, a magyar vendégszeretet megszolgált elismerésével. Hogy voltak magyar pohárköszöntők is és jóleső összhangban keveredett testvériesen Éljen és Hoch, erre nem kell külön emlékeztetni. Így tudták a vidám énektestvérek egymással közölni szívük óhaját. Egyre inkább közeledett az este és a Neuhofo-kert a látogatók mind nagyobb számát fogadta be. Nevezetesen az énekesek emelvényéhez közel hullámozott az ünneplőbe öltözött tömeg fel és alá, helybeli művészünk, Storno Ferenc mesterkezétől a városok és kórusok jelvényeivel díszített Szent Cecília értékes képe előtt. Ekkor következett a műsorban meghirdetett nagy szabadtéri zenei és énekes produkció. Az ünnepséget a 22. tábori vadászszázalaj zenekara nyitotta meg L. v. Beethoven Egmont-nyitányával, amelyet Neumann karmester²² személyesen vezényelt. Ezt követően 18 számot adtak elő, közöttük volt Beethoven: Die Ehre Gottes (Isten dicsősége – kórusmű), Kücken: Normann éneke, Előjáték és a nászinduló a Lohengrinből, Szász Ernő herceg himnusza, Egressy [Béni]: Beteg leány, Kalliwoda: A német dal, Abt: Májusi éj, kórus tenorszólóval, ezekben a darabokban Olschauer ismét elkápráztatott minket, [továbbá] Lorenz János²³: Honfidal és Altdörfer [K.]: Huszár dala, Lachner Ferenc kórusműve: Harcos imája, a rézfúvósok kíséretével.²⁴

Ezen a napon feljegyzésre érdemesek voltak – a hangverseny alkalmából már felsorolt egyleteken kívül – amazok Badenből, Bécsújhegyről, Neunkirchenből és Fünfhausból, részben az előadás pontossága, részben a tüzes, lendületes mód okán, mint ahogyan a győri és a kőszegi egyletek. A magyar elem méltón és lelkesülten szerepelt. A zenekar befejezésésként O. Nicolai: A templomos lovag c. operájából²⁵ a kavatint játszott el. – Így múlt el ragyogóan a nagy dalosünnep, két óráig, a búcsúzásig, amikor a vasúton felvette őket a különvonat, és mindegyiküket épségben és szerencsésen hazavitte a szülőföldjükre.

Röviden szólva, aki Péter és Pál napjának estéjén Sopronban, a Neuhofo-kertben volt, maga előtt a fényesen megvilágított színpad, a négyszáz hangú énekessereg, köröskörül a hasonlóképpen megvilágított utak, az elragadtatott hallgatók ezrei, felette az azúrkek mezőben az aranyló csillagok kórusa, mintha Polyhymnias²⁶ ünnepe jött volna el, annak meg kellett állapítania, hogy a létezés itt a földön azért még most is egészen elviselhetően szép és jó, és ha valami, akkor éppen az ilyen ünnepek kezeskednek az emberi faj égi eredetéről és magasabb rendeltetéséről. [Más téma következik az oldal hátralevő részében.]

[7. CD. 14/78. fotózott o., 370. utáni számozatlan oldal.]

1864. június 22. délutánján lesz az utolsó igazítás a monumentális emlékkő falán, az előző év dalos ünnepére való visszaemlékezésül ott, ahol a hegyet a Dalár-hegy névre keresztelték. Szerényen emelkedik az erdő virágaival koszorúzott és a magyar–német:

²² A K. u. K. katonazenekarok létszáma 1851. április 8-tól véglegesen 60 fő. Az Internetes források szerint a 22. Feldjägerregiment zenekarának karmestere Nowak, Wenzel (*1807–?). A teljes listában Neumann, Karl néven csak egy katonakarmester (Militärkapellmeister) van (*1822–?), mégpedig a 27. sz. gyalogezred zenekara élén.

²³ Lorenz János (1822–1877) a Szt. Mihály-templom orgonistája, a Zeneegyesület újra élesztője.

²⁴ A felsorolt zeneszerzők nem mindegyikéről találtam adatot. A kevésbé ismertek: Friedrich Wilhelm Kücken (1810–1882), kórusművek és operák szerzője, leghíresebb Der Prätendent (A trónkövetelő), Franz Abt (1819–1885), 3000, főleg kórusművet írt, Johann Wenzel Kalliwoda (1801–1866), cseh zeneszerző és karnagy, Franz Lachner (1803–1890) Schubert barátja, túlságosan konzervatív, Wagner-ellenes lévén, hamar elfeledték. 1863-ban mind élő alkotó és kötődött különféle kórusokhoz. Lorenz János és Altdörfer Keresztély. a soproni zenetörténet meghatározó szereplői ebben az időszakban.

²⁵ Otto Nicolai (1810–1849) Il templario (1840) c. operáját Bécsben, 1845-ben mutatták be Der Tempelritter címen.

²⁶ A görög mitológiában a 9 múzsa egyike Polyhymnia, a himnuszok istennője.

Dalárhegy/Sängerberg 1863. június 29. felirattal ellátott emlékmű a nevet kapott hegyen, és sok-sok éven át fogja emlékeztetni a vándort a nagy ünnepségre. Nyírfából készített két pad hívja a vándorlót pihenésre.

A Dalos-találkozóra emlékező ünnepség Sopronban.

1864.– [1863.] Június 28 és 29 ritka színjáték volt Sopron lakosai számára. A Soproni Dalfűzér kezdeményezésére gyülekezett össze falaink között 19 férfidalkör Ausztriából és Magyarországról, hogy részt vállaljanak a nagy és első dalos ünnepből, amelynek meg kellett alapoznia az egész Monarchia nemzetiségeinek egyetértését és testvériségét. A kedélyesség, a társasági élet, a dal és az élet közötti harmónia, a Soproni Dalfűzér jelmondata szerint valósult meg. És ezzel az óriási léptekkel közeledő jövő nem törölte ki emlékezetünkől azt, hogy a testvéri dalkör, az akkor jelen volt „Frohsinn” (Derü) Wiener Gesangs Verein (Bécsi énekegylet) feladatául tűzte ki magának: a feledhetetlen nap emlékezetére alapkövet helyez el. – Ez az egylet eljuttatott a Dalfűzérnek egy lapot kelheimi márványból²⁷, „Dalárhegy” felirattal, angol vésett betűformában és „Sängerberg” 1863. június 29. német gótikus arany betűkkel. [Ezt] egy emlékköbe kell illeszteni, amely az emlékezés díszéül szolgálna ott, ahol a soproni tájban az egybegyűlt vendégek két vidám napot töltöttek el örömben és jó szándékkal telve. Az itteni Dalfűzér az évforduló emlékére ezt a táblát egy közönséges piramisformájúra fejtett kősziklába helyezte el, amelyen a művészet még nem kísérelt meg semmit sem, alig 50 lépésre a várasi kőfejtőtől, egy kiemelkedésen. És azt szerette volna, hogy 1864. június 29-én, a nagy és első soproni dalos ünnepély évfordulóján legyen annak az ünnepi felavatása. Az Ég azonban – az elégtelen emberi szándékkal szemben – másképpen rendelkezett. Az eleredt eső ugyan megghiúsította az erre a napra kitűzött rendezvényt, de nem a Dalfűzér szilárd elhatározását, és a Dalár-hegy avatásának ünnepségét 1864. július 17-ére halasztották.

A nap derült volt és a meleg napsugarak tudtul adták, hogy a Mindenható kegyes a szegény dalosokhoz. Reggel félhétkor gyülekezett a Dalfűzér, számos vendéggel és a városból sokan másokkal a Széchenyi téren, és zászlaival vonult a szép Szálas-erdő mellett és fel a várasi kőfejtőnél a Dalár-hegyhez, ahol már messziről díszlett magasztos méltósággal az egyszerű emlékkő, amelyet gyengéd női kezek virágokkal és tölgyfalomb-koszorúkkal csinosítottak ki, hogy az érkezőkkel szembe mosolyogjon. Főhomlokzatával komolyan néz a békeszerető városra és úgy tűnik, jelzi lakóinak: ne menjen feledésbe a testvéri egyetértés, ami itt köttetett.

*Az énekesek félkört képeztek az emlékmű köré, Altdörfer Keresztély karnagyuk, Braun Nándor úr, elnökük és Király professzor egyleti igazgató úr vezetésével, mialatt a többi jelenlévő társaság, a polgári sereg minden osztályából, a zöldben telepedett le. **Nyolc óra után Kölcsey Himnuszával magyar nyelven kezdődött el a felavatás ünnepi aktusa, levett kalappal.** Mire Braun Nándor úr, egyleti elnök lépett elő, s röviden, de szíves szavakkal üdvözölte a társaságot, megjelölte a mai ünnep célját. És hangsúlyozta, hogy miképpen kínálta a mai ünneplés alkalmát Bécsből a „Frohsinn” férfidalkör testvéri küldeménye, a már a köbe illesztett márványlap. Éppen úgy fejezte ki magát Király úr, rövid, de meleg érzülettel magyarul, miközben a Dalfűzér egészen fennkölt ünnepélyességgel zendített rá az avatódalra. Alig szálltak el az utolsó hangok a levegőbe, mikor Király ismét az emlékkő emelvényére lépett és egy felemelő, nagyon buzdító, egészen az ünnephez és a fontos naphoz mért avatóbeszédet tartott, amely nem egy jelenlévő dalosban és vendégben felejthetetlen marad.*

Beszéd abból az alkalomból, hogy a „Dalfűzér” elhatározta a Dalárhegy-emlékkő felavatását. Elmondta Király József Pál 1864. július 17-én:[...]

(Az oldal vége.)

²⁷ Kelheim kisváros Bajorországban, Regensburgtól délnyugatra, az Altmühl és a Duna összefolyásánál. Nevezetes márványát dicséri Storno. A Walhalla csarnoka és építménye, szobrai, emléktáblái (a német nagyok emlékhelye) ebből a márványból készültek az 1840-es évektől.

[7. CD. 15. f., 370/b. múzeumi oldal.]

Szép, vidám nap hozott össze minket ismét, Mélyen Tisztelt Ünneplő Társaim, azért, hogy a tavalyi Dalosünnepre való visszaemlékezés szelíden lengjen körül bennünket és keljenek föl utóhangjai, melyek szárnyacsapásai keblünkben soha többé ne enyésszenek el. Bár még most is érezzük azt, amire akkor rátaláltunk, amikor ezen a magaslaton lelkesült avatódal harsant fel és a hegy örök időkre elnyerte a Dalárhegy (Sängerberg) nevet. Azzal mégis, hogy bár a hallás által közvetített elragadtatás a szem segítségével a lélekhez közelebb került, akkor ugyan úgy látszott, hogy ennyi elég, de legbelül bizony a hála megkövetelte, hogy ezen a helyen a testvéri érzületnek és az általános harmóniára való törekvésnek emléket kell létesíteni. Itt áll most egyszerűen, szilárdan, felemelőn és ez a három szó jelenti valamennyiünk számára azt, hogy amit régóta várva-vártunk, felavathatjuk ezt az emlékkövet.

Dicsőségre szomjas, világot felszántó és szívtelen néphódítók valamikor a távoli Délen a szabadság és emberi méltóság romjain egeket ostromló piramisokat s obeliszeket építettek, amelyeket nyers erőből feltornyoztak és rabszolganők könnyeivel áztattak, s amelyek sok évszázadig kellett volna, hogy dacoljanak az idővel. Azonban az embertelen zsarnokok látszathatalma a semmibe veszett, és a mauzóleumokat folyton-folyvást bomlasztotta a romlás mérges lehelete, hogy egyre inkább pusztítsa a gyáva önkényuralom és a szabad szolgaság szégyenoszlopait.

Hála istennek! más a mi kövünk. Egyszerűen és szerényen áll itt. Jelképe annak, hogy az ének meghódítja a szívet. Díszeleg a szabadság és emberi méltóság napfényében és – úgy reméljük – durva, galád rohammal sohasem rombolják szét. És mint fent Északon a rúnák²⁸ kövei a maguk természetes nagyságukban és nagyságuk természetességében dacolnak az ostromló tenger tomboló hullámaival, úgy az egyszerűen szép és hatalmas énekszó emlékköve az idők forrongó változásait és a rosszakarat cikázó villámait is túléli.

Őt védi az egyszerű tábla. Számunkra és az utókor számára mint Tell kápolnája²⁹ a szabadság táblája lesz dalban és életben és egy kedves német dalostárs küldeményeként mindig figyelmeztessen arra, hogy a mi szülőföldünk elbájoló dalai mint férfikórusok a német dalban lelkesítő példaképet találtak. És mint az élet ártatlan élvezete, az egyszerűségében mutatkozik meg a legnagyobb dísze, úgy csendüljenek fel mindig egyszerű és bensőséges melegséggel dalaink és ezen egyszerű, szerény, férfias önzetlenséggel ajándékozott és hűséges kezekkel koszorúzott szikláról visszhangozzanak a legtávolabbi időkben is!

Az egyszerűséggel ebben az esetben azonban a szilárdság is együtt jár, és mivel a dalnok a Mindenható kitörölhetetlen nyomát látja meg benne, keblében legyen megingathatatlan a törekvés, megőrizni az emberi szépséget, hogy az – az isteni tökéletesség képmásaként – sohasem eshessen a mulandóság áldozatául. Szilárdan, mint ennek a kőnek minden darabja, mint amely a szilárdság jellemvonásának jelképeként jelenik meg, valamennyi énekesnek legyen az a törekvése, hogy széthúzás és rigolyás makacsság férgé ne rágja szét a Harmónia építményét. És ha lehet a hangok világában férfiassággal győzni, csak akkor jöhet létre tisztességes verseny, ha a fennköltség fénykoszorúját az az éneklés kapja, amelynek érzelmeit csüggedetlen, néha megszenvedett próbák árán fejezik ki.

Itt a város szeme előtt, amelynek áldozatkész és műértő lakosai a dalosünnep idején a tősgyökeres hazai vendégszeretethez olyan készségesen engedtek szabad kezet, itt, ahol az úgynevezett Tó³⁰ mint az éneklés hanghullámainak tükröképe fényesen szemünkbe csillog. Itt, ahol az ember oly szívesen mond le a világ nyüzsgéséről, hogy az erdő hűvösében üdjön fel a remény színére, itt, ahol a legmélyebb fájdalom eltompul, a legnagyobb öröm lehiggadni

²⁸ A latin betűkön alapuló germán rovásírás eredetileg 24 jelből állt, s előbb fába, fémbe, később kőbe vésték be. Többfelé maradtak emlékei, úgy látszik olyan sziklákon is, amelyek ma már tengerben állnak.

²⁹ Tell Vilmos szabadsághős tiszteletére emelt kápolnák az Alpokban. Lásd: Liszt Ferenc: Egy utazó naplója 1835–1836. I. Svájc. 1. A Tell Vilmos kápolna c. zongoradarab. Vö. Király baráti kapcsolatát Liszttel.

³⁰ Az emlékkő akkoriban nyílt térségéről látható volt a Fertő.

látszik, itt, ahol a mindennapok béklyói lepattannak, és zsenge virágkoszorú kerekedik, itt, ahol a völgy mélabús könnyei az ég iránti gyermeki bizalom által a vigasztalás harmatává válnak, itt, ahol a kebel a tiszta étert szívja be, és a lélek a sóvárgás szárnyain a végtelent sejti meg, itt, ahol az erdő jókedvű énekesei az istenség örök tevékenységét dalolva hirdetik, itt kell, hogy felfogja az emberi kebel a természet fenségességét, és áradnak a hangok, amelyek az istenségnek és az emberi méltóságnak boldogan mondanak fennkölt köszönetet és mutatnak be áldozatot. Nos, akkor éppen most megkondulnak a harangok (Az oldal vége.)

[7. CD. 16/78. fotózott, a 370/b. utáni számozatlan oldal.]

a völgyben és hívnak bennünket az avatásra! Te Kőszikla, légy a mi főoltárunk, Te Hegy, légy a mi templomunk, Te Ének, légy a mi imánk, és a Kegyes Ég felfrissítő harmata légy a ránk hulló áldás! Egyszerűen, ünnepien magasztosan, mint amilyen ez az emlékkő, csendüljön fel az avató ének: „Testvérek nyújtsatok kezet a szövetségre” – és így legyen ez az emlékmű nálunk és a jövő nemzedékeinél „A Dal és az Élet Harmóniája” tanulsága, megőrzése és befejezője.

Te Kőszikla! Mint hegyi kápolna vess mindig árnyékot, / Az ének szeretete avatott fel. / Isten rendelte ezt! A legtisztább forrás, / az örök mindenség harmóniája.

Befejezésül német imát énekeltek, mire sok Éljen és Lebe hoch következett, közben több kis mozsárból üdvölvések ropogtak.

A természet szép szabad temploma átalakult az áhitat ünnepe utáni mindennapos kedélyes szalonbeli társalgássá. Rögtönöztek egy vándorlóknak alkalmas asztalt, számos csinos hölgy és a mi kedélyes földijeink szolgálták fel a dalosoknak és a vendégeknek Sopron közismerten jó szőlőlevét, hozzá hideg ételt, és tréfával fűszerezték az élvezetet. Miközben sóvárgó tekinteteket, vetettek egyikre vagy másikra. Nem hiányoztak a pohárköszöntők, amelyekben a német és a hazai tájakon élő minden dalos testvér közötti örök testvériséget fejtegették. Tíz órakor érkezett az általános fellazulás ideje, a dalosok belekezdték a Búcsú az erdőtől c. dalba és elhúztak hegynek le a vasútállomáshoz, hogy a vendégként érkező bécsújhelyi férfidalkört várják ott meg.

A délutáni ünnepség július 17-én a Neuhoft-kertben kedvező időben zajlott. – A pénztár már délután egy órakor nyitott, és a kertet, amennyire csak lehetett, jól lezárták a löverek felől³¹. Csinos megvilágításról gondoskodtak. A dalosok emelvényét elmésen a közelről és távolról jött különböző dalárdák zászlaival és jelvényeivel díszítették fel és nem kevésbé ékesítették virágfüzerekkel és koszorúkkal. A hangverseny-dobogót is a zenekar számára. És jelentős számú asztalt is felállítottak. Már semmi sem hiányzott, csak a vendégek. Akik aztán nem vártak sokáig magukra. És özönlöttek oda megszakítatlan sorokban. Öt órakor bevonult a helybeli „Dalfűzér” Férfidalkör. Teljes számban jelentek meg az elöl vitt zászlójuk alatt és kísérték őket a kedves vendégek: a bécsújhelyiek egy részlege, 20 énekes és Kismarton küldöttsége.

A zenei mutatványok sorát először egy induló nyitotta meg, a Stadion grófról elnevezett vértés ezred zenekarának előadásában. Így aztán a Dalfűzér, meg a zenekar, egymást váltotta, és így, élvezet és jókedv közepette, máris érkezett a naplemente. A szerencsésen megosztott kellő világítás, üvegben lángocskákkal és szabadon lebegő léggömbökkel, s a valamennyi asztal közepén posztoló gyertyák bevilágították az egész kertet. – Ezalatt kétezren a legvidámabb és legfesztelenebb módon nevetgélve, énekelgetve, a szalonban zongoraszó mellett táncolva ettek és ittak, egészen kötetlenül és nagy barátságban szórakoztak. Aztán a napi menetrend szerinti eső úgy féltíz tájban kis zavart okozott – ami sok vendéget elriasztott –, de a zápor hamar elvonult. Alig törte át a sűrű lombokat. A félbeszakadt ünneplés újra kezdődhetett. – Még néhány kóruszám, még egy induló-egyveleg és azután elhallgattak a

³¹ Hogy távol tartsák a jegy nélkül belopakodókat. Schuster nem szól a rendezőségről, bevételről stb.

hangok. – Már csak egyes csoportokban és a szalonban folytatódott az élénk jókedv, amíg az éjféli óra a vidám társaságot fel nem oszlatta. [Az oldal további részén már más téma következik.]